

KOMPLEX PROGRAMOK TERVEZÉSE

Két esettanulmány vázlatja

Szatmárcseke: Nemzeti, kulturális turisztikai zarándokhely

A szatmárcsekei híres, kopjafás, református temető, benne Kölcsey sírjával, váljon nemzeti, kulturális turisztikai zarándokhelyé. Ez a komplex turisztikai termék generálja a szűkebb és tágabb térség idegenforgalmának fellendülését; a kapcsolódó szolgáltatások számára bővülő piacot teremtve, a gazdaság, a foglalkoztatás egyik serkentő elemévé válik.

E javaslat eredeti változatát a Millenniumi Kormánybiztos Hivatala felkérésére készítettem. Egyrészt azért adom közre, mert ezzel is szeretném elősegíteni a térségi illetve szélesebb körű szakmai eszmecsere-t. Másrészt ötletet adó és egyben módszertani segítség lehet más helyi értékek kulturális turisztikai hasznosításához. Egyáltalán nem szeretném, ha nemzeti zarándokhely gründerizációs mozgalom indulna el. Kétségtelen, hogy néhány emlékhelyet ilyené lehetne fejleszteni. Így például kínálkozik a lehetőség, hogy a Kazinczy Mauzóleum és park esetében Széphalmon (Sátoraljaújhely szomszédságában), a tervezett Magyar Nyelv Múzeumával együtt, egy ilyen program elinduljon. Ám az ötletet ötletet szül elve alapján, a módszer és a szempontok másutt is, a helyi lehetőségek kisebb léptékű, összetett hasznosításában segíthetnek; egyszerűen csak a turisztikai termék (=vonzerő + kínálat) – zarándokhely igénye nélküli – fejlesztésében.

1. Helyzet

1.1. Szatmárcsekén a méltán híres, különleges, védett, kopjafás temető, benne Kölcsey Ferenc sírja és síremléke ma is jelentős kulturális, idegenforgalmi vonzerő.

1.2. A temetőtől nem messze lévő Kölcsey Emlékház kedves, igényes múzeum.

1.3. A Kölcsey körök és más irodalmi szervezetek komoly figyelmet fordítanak a Kölcsey hagyományok ápolására.

1.4. A helyi vezetők, szervezetek, intézmények nemcsak megőrizték a műemlék-együttest (a temető mellett, a Csete György által tervezett országzászló-kerttel bővítve), de apróbb és nagyobb ötletes fejlesztési kezdeményezéseket indítottak el. Az apróbbak közül egy: a temetőben nem lehet műanyag virágokat, koszorúkat elhelyezni. A nagyobbak közül egy igen jelentős: a temetőhöz vezető utca jobb oldalán, a helyi önkormányzat megvásárolta a telkeket és lebontatta a romos épületeket, előkészítette a parkosítást.

1.5. A Millenniumi Kormánybiztos Hivatala a Megyei Önkormányzattal együttműködve, 2001-re jelentős támogatást irányzott elő a Kölcsey síremlék felújítására és az ezzel kapcsolatos kommunikációs, rendezvényi programokra. (A síremléket időközben felújították és 2001.

augusztusában ünnepélyesen felavatták.)

1.6. Az 1.5. kapcsán, Dr. Kovács Flórián és Dr. Koncz Gábor, 2000. november 03-04-én, tájékoztató látogatásuk során, a megyei és helyi illetékes vezetőknek felajánlották a jelen írás preambulumban foglalt koncepciót és szóban az alábbi szempontokat vetették fel:

1.6.1. A megye, a kistérség és a község használja ki és használja fel a Millenniumi Kormánybiztos Hivatala által felajánlott támogatást arra, hogy a szatmárcsekei református temető, Kölcsey sírhelye és az Emlékház nemzeti, kulturális turisztikai zarándokhely legyen.

1.6.2. Ehhez a meglévő kezdeményezések összefogására, koordinálására van szükség. A térségi társadalmi tervezést szükséges összekapcsolni a „szelíd településfejlesztés” koncepciójával. Tehát: a helyi kezdeményezéseket, erőforrásokat szükséges a térségi, megyei, központi koordinációval felerősíteni.

1.6.3. A nemzeti, kulturális turisztikai zarándokhely komplex turisztikai termék, ahol a vonzerő (temető) és a kapcsolódó szolgáltatások együtt, jelentős turisztikai forgalmat vonzhatnak. Ezzel a térség adottságainak jobb kihasználását, turisztikai, gazdasági, foglalkoztatási fellendülését segítjük elő.

1.6.4. A fizikai megvalósításban három alapelvet szükséges szem előtt tartani:

– Komplex koncepció alapján, ebbe illesztve lehet és kell a Kölcsey emlékmű felújítását és fejlesztését elvégezni.

– A felújítás és fejlesztés szakaszos és szakaszosan bővíthető legyen.

– Ne keletkezzenek irreverzibilis, negatív helyzetek, és ne induljanak ilyen folyamatok.

2. Koncepció

Nyíregyházán, a szép városközpontot és a számos új vállalkozást látva volt először az az élményem, hogy a jövő megérkezett. Térségi tudatomat és tudásomat ugyanis Penészlek határozta meg. A nevezetes szociográfia óta majd egy emberöltő, Végh Antal: *Erdőháton, Nyíren* kötet (Magyarország felfedezése. Szépirodalmi, 1975.) és Csák Gyula: *A szikföld sóhaja* műve (Magyarország felfedezése. Szépirodalmi, 1977.) óta egy negyedszázad telt el. Érdeemes idézni ez utóbbi 9. oldaláról, *mert elmúlt*: „Ha Budapesttől kelet felé haladva átlépünk a Tiszán – mintha másik országba érkeznénk. Errefelé nemigen utaznak honi üdülők, ebbe az irányba nincsenek útvonalai a belföldi turizmusnak – ez a járat Magyarországból Paraszországba vezet.” *Nos, a fejlődés mérhető, látható, átérezhető. És most még tovább lehet lépni!*

2.1. *A turisztikai termék.* A vonzerő: a kopjafás temető és a Kölcsey sír. A szolgáltatások: a környék más turisztikai vonzerőivel való összekapcsolása, és az ezekhez kötődő

és köthető programok. Ezek együtt jelentik azt a turisztikai terméket, amely miatt 1–4 szálló éjszakás kulturális, turisztikai programokra, elsősorban környékbeli, illetve országon belüli, később határ menti majd külföldi csoportok szervezhetőek.

2.2. *Kulturális turizmus.* A névhez kötve kiindulás, hogy Kölcsey nem csak költő, nem csak irodalmár, nem csupán irodalmi, hanem gazdasági reformer (*A szatmári adózó nép állapotáról*), képviselő, helyi és országos szervező. Szatmárcseke zárandokhely lehet, ahol nemcsak látványt, hanem ahhoz köthető táji, néprajzi, művelődési, gasztronómiai szolgáltatásokat kaphat a látogató. Tartalmában és a kiegészítő szolgáltatásokban is, tág értelmezésben kulturált turizmust tervezünk, ahol az ember önmagához, a másik emberhez, a természethez, a tárgyi környezethez, a helyi szokásokhoz, a jelekhez (a szűkebb kultúrához) való viszonya komplex élményként jelenik meg. Ugyanakkor a szűkebb értelemben is kulturális turizmus, ahol a vonzerőhöz kapcsolódó más táji vonzerők bemutatása, és az ezekhez köthető művelődési szolgáltatások jelentik az élmény lényegét.

2.3. *Térségi élmény.* Egy szálló éjszakás program esetén a temetőn és az Emlékházon kívül legalább a *túristvándi vízimalom és a tarpai száraz malom* megtekintése. Felkészült szakvezetéssel és élmény programmal. Pl.: rövid, aktív művelődési esemény az Emlékházban, a református templomban vagy a vízimalomban. Két és több éjszakás program esetén vagy a Fehérgyarmat – Csenger; vagy a Vásárosnamény – Tákos – Vámosatya – Kisvárdá; vagy a Mátyásfalva – Nyírbátor – Máriapócs útvonal bejárása. Minden esetben a fizikai vonzerőhöz kapcsolódó (pl. koncert Nyírbátorban) vagy azt kiegészítő (pl. színházi est Kisvárdán) rendezvényi programmal. A *turisztikai programot koordinálni lehet a térség éppen folyó rendezvényi programjaival.* Szóba jöhet a helyhez köthető, ám országos érdeklődésre számot tartó kiadványok helyi bemutatása. (Mostanában például Völgyesi Orsolya: Kölcsey Ferenc országgyűlési naplójának kritikai kiadása; amelyet Akadémiai Díjra terjesztettek föl.) Közönséget vonzó, térségi származású „nevek” helyi estjének megszervezése, pl. Szabó Tünde – Nyíregyháza –, Eszenyi Enikő – Csenger – színésznők.

2.4. *Koordinációs központ.* A turisztikai program kidolgozása, vezérlése, koordinálása egy megyei intézményben (Megyei Könyvtár, Megyei Művelődési Otthon) és helyi, kistérségi lebonyolítása egy helyi kirendeltségen keresztül. Szükséges a koncepció és terv (cselekvési program) megvitatása elsősorban az alábbi intézményi rendszerek képviselőivel:

- Megyei egyházi, művelődési és turisztikai intézmények.
- Református és más iskolák.
- Kölcsey, Móricz, Krúdy, Váci Mihály és más irodalmi körök.
- Megyei rádiók, TV-k, napilapok, hetilapok, folyóiratok, műsorfüzetek.

– Nagyobb illetve e programokhoz közvetlenül kapcsolódó kisebb civil szervezetek.

– A kistérségi társulások szervezeteinek, esetünkben elsősorban a Tiszaháti Kistérség (Uszka, Magosliget, Tiszabecs, Milota, Tiszacsécse, Tiszakóród, Szatmárcseke, Túristvándi, Kömörő, Kispalád, Botpalád, Sonkád, Fülesd) önkormányzatainak, művelődési intézményeinek, vállalkozóinak, egyházközségeinek és aktív személyiségeinek bevonása.

– Kölcsey szülőhelyének (Sződemeter), a Kölcsey emlékhelyeknek és a testvérközségeknek, városoknak a bevonása. A Kossuth és Széchenyi emlékhelyek mintájára való feldolgozása.

2.5. *A turisták.* Először a közvetlen környék, majd a távolabbi vidékek református iskolai csoportjai. A velük kidolgozott és kipróbált programok alapján más iskolai csoportok. A Kölcsey, Móricz, Krúdy, Váci Mihály és más irodalmi körök, társaságok tagjai. A megyében lévő megyei és nagyobb helyi művelődési intézmények dolgozói; nagyobb civil szervezetek tagjai. Turizmus szervezők által szervezett csoportok. A térségben szervezett kongresszusok, konferenciák, tanácskozások, vásárok résztvevőinek mint kiegészítő program ajánlása. A környező nagy és középvállalatok dolgozói; családi és gyermekcsoportjai.

2.6. *Erőforrás térkép.* Fel kell mérni, össze kell állítani a szűkebb és tágabb térség turisztikai vonzerőit, és az ezekhez kapcsolható művelődési és más szolgáltatási lehetőségeket. Ezeket kistérségi és térségi kínálati csomagokká kell szervezni.

E munkában meghatározóan fontos az aktivizálás:

- a már meglévő információk rendszerbe szervezése (pl. a Magyar Hírlap 1997. dec. 18-ai és 1999. májusi Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei melléklete; a Megyei Könyvtár információs rendszere; a megyei és helyi ill. intézményi turisztikai kiadványok, programfüzetek);
- az újabb információk (pl. folyóiratok, sajtó) beépítése;
- a rendszeres és visszatérő rendezvények tapasztalatainak elemzése, ill. a várható események előrejelzése;
- a megyei sajtóra, tömegkommunikációra való építés;
- a főiskolai hallgatók vonatkozó szakdolgozatainak feldolgozása, a szerzők bevonása, ill. a szakdolgozati témaválasztás orientálása.

2.7. *Oktatás.* Ki kell képezni a helyi koordinátorokat, az idegenvezetőket. Az elméleti módszertani és helyi ismeretek megszerzésén, a helyi tréningen túlmenően meg kell ismerniük más hazai és külföldi zárandokhelyek működését.

2.8. *Infrastruktúra.* A temetőhöz vezető utat és környezetét a fenti feladatra kell kiépíteni.

2.8.1. A jobb oldalon, a főút mellett maradjon meg a hősi emlékmű, megfelelően parkosítva. Ettől a temető irányában lenne a kiépített busz és gépkocsi parkoló.

2.8.2. A parkoló jobb oldalán szakaszosan bővíthető étkezési, WC, vásárlási, szolgáltató rendszer kiépítése, amely:

– tájba illően, léteben is a kulturáltságot sugározza;
– rugalmas, gyors, önkiszolgáló, ám a hozott élelem fogyasztására is alkalmas; a kínálata a tényleges közönséghez igazodik;

– a WC-k, mosdók tágasak, színvonalasak, támogatással ingyenesek, állandóan ellenőrzöttek és tiszták;

– az étterem megfelelő televíziós és más tájékoztató rendszerrel felszerelt, hogy a környező további élményekre felkészítsen;

– a képeslap-, könyv- és ajándéktárgy kínálat a térséghez kapcsolódik és a turisták differenciált igényeihez és vásárlóerejéhez igazodik;

– állandó, helyi, személyes host – hostess – információs szolgáltatással segíti a vendégeket; a szolgálat segíti a temetések zavartalanságát, tehát ezek idején a turistáknak az Emlékházhoz irányítását; a temetői és emlékházi programok koordinálását;

– figyelemmel van arra, hogy a turisták egy része gyermek, tehát játékokra, szaladgálásra is lehetőséget és teret ad; meg kell hagyni a kutat és nyomókútként engedni használatát; emlékezetesen nagy hinta; libikóka; különleges bútorok; néhány kis állat.

2.8.3. A temetőhöz vezető út bal oldalán, a templom környékének parkosítása. A lámpaoszlopok lebontása és a közvilágítás tájba illő átszervezése; a járda és út vízelvezetésének megoldása. Az út és a parkoló-szolgáltató rendszerek élősövényvel, virággal való elválasztása.

2.9. *Határmenti kapcsolatok.* A programba be kell kapcsolni Kárpátalja és a Partium nagyobb magyar intézményeit; a közös turisztikai hasznosításra törekedve.

2.10. *Gazdaság és kultúra.* A program a gazdaság és kultúra szinergiáján alapul ($1 + 1 > 2$); a helyi és a térségi intézményeket és vállalkozókat bevonja, érdekeltté teszi majd rájuk épít.

3. Stratégia és cselekvési program

3.1. A korábbi terveknek megfelelően fel kell újítani a Kölcsey síremléket. Ennek felavatásán lehet bejelenteni a zárandokhely programot. A Kölcsey Emlékház színvonalas, de rideg. Szükséges barátságossá, otthonossá tételére (Vö.: Rippl Rónay Emlékház, Kaposvár); leülési, lapozgatási lehetőséggel, felkészült idegenvezetővel, bőséges kiadvány- és könyv kínálattal. Helyi készítmények árusítása!

3.2. A megyei és helyi koordinátorok tanulmányozzák a más térségekben elkészült intelligens régió programokat, komplex turisztikai fejlesztési terveket, a közeli külföldi zárandokhelyek tapasztalatait.

3.3. El kell készíteni a temető és környéke kertészeti-parkosítási tervét. A 3.1-hez kapcsolódó közvetlen feladat a fák, bokrok metszése; a temetőt hátul határoló bokrok tisztítása; u. e. az országzászló kertben. Jó, hogy egyáltalán van, ám le kell bontani a temetőben lévő budit, és egy ideiglenes, de tágas, színvonalas WC-t szükséges építeni a temetőn kívül, feltehetően jobb oldalt, sövényvel, fákkal határoltan.

3.4. El kell készíteni a temetőhöz vezető út, parkoló és szolgáltató rendszer tervét. A 3.1-hez kapcsolódóan a terület ideiglenes rendezése és minimális, jelzésszerű, ideiglenes parkosítása szükséges.

3.5. El kell készíteni a helyi intézmények együttműködési tervét. A 3.1-hez kapcsolódóan ideiglenes szóróanyag készítése.

3.6. E szempontok megvitatása a program elemein már eddig is munkálkodókkal. Ezzel együtt az elkészült rendezési tervek megvitatása. A helyi érdekek, szerepek és lehetőségek tudatosítása.

3.7. A koordináció intézményének és egyszemélyi felelősenek meghatározása. Ez a szervezet és személy dolgoztatja ki (helyi + pályázati forrás felhasználásával) a megvalósíthatósági tanulmányt.

3.8. *El kell készíteni a vázolt koncepciót követő, azt kibővítő és részletező térségi turisztikai megvalósíthatósági tanulmányt; az ehhez kapcsolódó kommunikációs tervet; oktatási és szervezési programot.*

3.9. Mindezt szükséges megvitatni a koncepcióban említett szervezeti körökkel; a turizmusban érdekelteken kívül elsősorban a négy Kölcsey körrel: Kölcsey Társaság Magyarország; Szatmárnémeti Kölcsey Kör; Aradi Kölcsey Egyesület; Kölcsey Ferenc Protestáns Szakkollégium (Budapest)

3.10. Országos (Budapest), megyei (Nyíregyháza) és helyi (Szatmárcseke) sajtó- és közönség tájékoztatókat célszerű tartani; *ezeneken kérve az ötletek, javaslatok későbbi beküldését; ösztönözve az értelmiségiek, a vállalkozók, a főiskolai- és egyetemi hallgatók és az önkéntesek aktivizálását.* (Ennek része a mostani közlés!)

4. Emlékeztető

1.) A jelen koncepcióhoz áttekintettem a térségre és kistérségre vonatkozó számos sajtó híradást, turisztikai tájékoztatót. Bejártam a térséget, személyes és telefonos konzultációkat folytattam.

2.) A bővebb megvalósíthatósági tanulmányhoz, a helyi információkon és turisztikai szakirodalmon kívül, elsősorban az alábbiakra lehet támaszkodni (mint elvismódszertani háttérre): a társadalmi tervezés, a helyi fejlesztés, a szelíd településfejlesztés és az intelligens (tudás alapú) régiók gondolköre. Ez utóbbi esetben Varga Csaba és a Stratégia Kutatóintézet Kiadványait ajánlom az olvasók szíves figyelmébe. Az előbbiek köréből: Beké Pál – Kovács Flórián (szerk.): Ajánlások a községi és kisvárosi településfejlesztési koncepciók készítéséhez. Településfejlesztési Füzetek 14. BM Kiadó, 1995. 59 oldal. Továbbá: Beke Pál: Méltóságkereső. epl Kiadó, 2001. 416 oldal; Beke Pál: Határok nélkül. In: Zempléni Múzsza, 2001/ 1. szám. (Február) 8–31. oldal. Lásd a SZÍN jelenlegi számában is!

3.) A térségi erőforrás térkép, a bevonható intézményrendszer listájának összeállításához a Magyar Hírlap 1997. és 1999. évi Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei mellékletei, valamint a Megyei Könyvtár információs rendszere jelenthetnek kiindulást.

Olvadni jó! Rendezvénytani szempontok az „olvasás éve” megszervezéséhez

Szatmárcseke egy helyi infrastruktúrára alapozott, összetett, kulturális turisztikai program; térben korlátozva, időben korlátlanul. Az olvasás éve viszont nem kötődik egyetlen helyhez, és időben korlátozott. Ez utóbbi program a szakirodalmi értelemben vett project; tehát olyan feladat, amely egyszeri, komplex, egyértelműen meghatározandó, és határozott időtartamú. Az alábbi javaslat első változatát az olvasás éve országos előkészítéséhez, magánszorgalomból készítettem.¹ Most azért adom közre, hogy a művelődési otthonok, könyvtárak, helyi nonprofit szervezetek, helyi sajtó együttműködéséhez szempontokat, ötleteket merítsenek azok, akik a meghirdetett országos program települési vagy intézményi lehetőségeivel foglalkoznak.

Felismerés, elismerés, eszközök

Egy tizenhat éves, akkor éppen négyszáz esztendeje született, remek leánya jutott eszembe. Történt ez Bakonybélben, 2000. október 26-án, amikor a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Olvasószolgálati Szekciója (MKE OSZ) szervezésében, az „olvasás éve” lehetőségeiről folyt az eszmecsere.

Lorántffy Zsuzsánna 1600-ban született, 1616-ban lett I. Rákóczi György felesége. Legendásan szép szerelmükből gyermekek és programok születtek. Felismerték az oktatás, művelődés, egészségügy társadalmi szerepét; gazdaságot megalapozó, erősítő, formáló jelentőségét. Ők hívták Sáros-patakra Comeniust. Támogatták nemcsak a pataki, de más kollégiumokat is. Ennek irodalma nagy, itt csak annyit: mindketten sokat olvastak; I. Rákóczi György egy lapjaira szétszedett bibliát hordott a nyereg kárában, s a hosszú utakon, lovaglás közben, azt olvasgatta.² Mindez úgy jön ide, hogy felismerték a művelődés (és így az olvasás) jelentőségét; ezt elismerték, tehát programot szerveztek rá, és végül mindehhez eszközöket (pénzt, intézményt) rendelkeztek. Esetünkben is erről van szó.

Egy összetett, tehát nem egyszerű, marketing menedzsment feladat áll előttünk. Azon belül is a nehezebb műfaji kérdéskörben: a termék (könyv) és szolgáltatás marketing összekapcsolását kellene megoldani. A fogalmat úgy értelmezem, ahogyan Kotler.³ Itt most nem idézem és nem mondom fel az alap-irodalmat, hanem ezzel a háttérrel, a részletek felé lépek tovább. Valakik ugyanis azt akarják (akarjuk), hogy olvassunk; többet olvassunk; job-

ban olvassunk és jobbat olvassunk... Tehát nemcsak bővíteni kell a könyvek (tágabban: olvasmányok) piacát, nemcsak a vásárlást szükséges ösztönözni, de a fogyasztást, befogadást, interiorizálást is. Sőt: szerkezeti változások (mit, hogyan) igénye is felmerül. Kotler mint háttér irodalom után L. Attenborough kötelező olvasmány az olvasás évéhez.⁴ Ő okos, szép, érdekes és mindenképpen elemzendő ötleteket ad, de nem vázol szisztematikus módszertani kiindulásokat egy lehetséges forgatókönyvhöz. Ebben az írásban ezt vállalom. Az olvasás éve megszervezéséhez ugyanis fel kell tenni, meg kell válaszolni (és jó lenne megvitatni) a rendezvénytan kilenc alapvető WH kérdését.

1. Ki (who) szervezze az olvasás évét?

Az MKE OSZ felhívása szerint „a magyar kormány 2001-ben hirdesse meg az olvasás évét”. Az ehhez csatolt javaslatok szerint „A könyvtáros szakmán belül alakuljon munkabizottság az Olvasás Éve stratégiájának kidolgozására...” ennek „... intézményi háttérét a Könyvtári Intézet biztosítsa.”⁵

Azt javasoltam, hogy a „program gazda”, a meghirdető, egyetlen felelős embert bízom meg a program kidolgozásának szervezésével, aki koncepciót, tervet és forgatókönyvet készít; ezeket az ötlet felvetőivel, így az MKE OSZ és más szervezetek képviselőivel megvitatja. Ezt követően az átírt szöveget a program gazda jóváhagyja és a feladatokat – a további kérdésekre adott válaszokat is figyelembe véve – szervezetekre, intézményekre delegálja. A koordinációt a személy mellé szervezett, az érdekelt szervezeteket képviselő Bizottságra bízta.

Időközben a NKÖM és az Oktatási Minisztérium meghirdette az olvasás évét. Helyi szinten célszerű lenne, ha egy-egy program gazda vállalná a koordinációt; de alapvetően az önkormányzat – iskolák – művelődési otthon – könyvtár – helyi sajtó ötösében lehet jeles a megvalósítás.

2. Mi (what) az olvasás éve?

Mi a koncepciója, tartalma? Vélhetően és szerintem az olvasás propagálása; az olvasás kultúra kiszélesítésének és elmélyítésének elősegítése. Vélhetően és szerintem azért, mert az olvasás kultúra az új kommunikációs technikák kínálata, stb. miatt beszűkül és elsekélyesedik, vagy legalábbis valószínű ezek fenyegető réme. Tehát az olvasás éve egy kampány program, az igényes, színvonalas olvasás érdekében. Ezért az ilyen programok tankönyvi forgatókönyveit nem árt elolvasni.

3. Kinek (whom) szól, szerveződik az olvasás éve?

Minden magyarul olvasó, jól és jól olvasni akaró embernek. A „javaslatok” szerint különös hangsúllyal a gyer-

¹ Megjelent a Könyv és Nevelés 2001/1. számában (48–53. old.). Vázlatosan előadtam a VIII. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál keretében, a Kongresszusi Központban, 2001. április 27-én, „Az Olvasás Éve – Szükségünk van-e a nemzeti művelődés stratégiájára” című tanácskozás keretében.

² A Lorántffy évforduló előtt is nagy volt a róluk szóló irodalom; ez tavaly csak bővült. Szép olvasmányként lásd a több kiadásban megjelent, Szentmihályiné Szabó Mária: „Lorántffy Zsuzsánna” és „Örök társak” című regényeket.

³ Kotler, Ph.: Marketing management. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1991. p. 625

⁴ Attenborough, Liz: Az Olvasás Éve. Hogyan csinálták Angliában? = Könyv és Nevelés, Új folyam 2000/3. szám, pp. 27-34.

⁵ Magyar Könyvtárosok Egyesülete Olvasószolgálati Szekciója. Felhívás az Olvasás Éve megszervezéséhez. MKE, 2000. okt. 28. p. 1. Ehhez csatolva: javaslatok az Olvasás Éve előkészítése érdekében. Bakonybél, 2000. október 24-28. p.2

mekeknek és fiataloknak. Szerintem nem, mert az öregeknek és a vakoknak is. Tehát mindenkinek, a mélységek fölött látóknak és nem látóknak.⁶ Lehet persze más-ként is dönteni, lehetnek kiemelt vagy más prioritások. De vigyázzunk: ha a prioritás a gyermekek és fiatalok olvasási kultúrájának fejlesztése, nehogy a tanárok számára adjunk nem kívánt, új feladatot, ahogyan Attenborough figyelmeztet. No és tudni kell: vannak elemzendő, bőséges hazai tapasztalatok: a két háború közti időszakból, a szabadművelődési korszakból éppúgy, mint a tervutasításos vagy reformszocializmusból. A Meghirdető (a program gazda) és a Bizottság döntse el, határozza el, határolja be vagy szélesítse ki a programot. Mert a *ki – mit – kinek kérdése és a lehetséges válaszok kölcsönösen meghatározottak és a program egésze a továbbiakban e dialektika konkrétságától függ.* E három kérdés kapcsán ugyanis megválaszolódik a negyedik is.

4. Miért (why) szervezzük olvasás évét?

A már idézett felhívás és javaslatok szerint azért, mert riasztó adatok vannak. Nem csupán ezért! Egyáltalán: miért olvasunk; miért olvassunk? Azért olvassunk, mert:

- az olvasás személyiségformáló, gondolkodást, fantáziát-, érzelmvilágot fejlesztő olyan emberi tevékenység, amelyet semmilyen más aktivitás vagy technikai eszköz nem pótol;

- az olvasás tanulás; ahogyan „navigare necesse est, vivere non est”, úgy ha már élünk és élni akarunk, akkor olvasni kell; az előzőek miatt (személyiségformálás, stb.) és a szaktudás megszerzése miatt egyaránt;

- az olvasás tájékozódás; egy mosópor választáshoz, egy utazási döntéshez vagy akár más információhordozók megismeréséhez;

- az olvasás ennek a kultúrának része, tehát az önmagunkhoz, a tárgyi- és művi környezethez, a másik emberhez, a társadalomhoz és annak szokásaihoz, a jelekhez való viszonyunk ön meghatározásához, a hit vagy hitetlenség elmélyítéséhez eszköz;

- az olvasás művelődés, hogy a fenti értelemben tételezett kultúra jellemző információit, jeleit elsajátítsuk;

- az olvasás menekülés („escape activity”, ahogyan Eric Fromm mondja a dohányzásról),⁷ ha más, jobb dolgunk nincs vagy nem lehet; bánatban, várakozásban, szorongásban, álmatlanságban, kórházban, börtönben, éjszakai recepción, hosszú vonat- vagy repülő úton, stb. nem kellemetlen, az egészségre és környezetre nem káros pótcselekvés;

- és lehetne bizonyára folytatni a nevelők, pszichológusok, olvasáskutatók bölcsességeinek felmondásával; ám végül de nem utolsó sorban a lényeg: *azért olvassunk, mert olvasni jó.*

Ext ajánlom az olvasás éve jelmondatául: Olvasni jó!

Persze, ezen ötletnek vannak olvasási gyökerei. A hat-

vanas évek elején, áldott emlékű Hegyi József magyar tanárunk, Sárospatakon, többször hivatkozott Móricz Zsigmond „gyalogolni jó” írására, amely nem annyira tartalma, mint inkább a címe miatt vált a vidék-járó, falukutató mozgalom egyik mozgósító vezérmondatává!⁸

Tehát: miért kell az olvasás éve? Nem csak azért, mert (ahogyan a bakonybéli felhívás fogalmazza): „A tanácskozás résztvevői, hazai és határon túli magyar könyvtárosok, a könyves szakma képviselői, olvasáskultúrával foglalkozó szakemberek egybehangzó véleményeként fogalmazták meg olvasási kultúránk hiányosságait, elmaradottságát, sőt bizonyos területeken riasztó adatokkal igazolható visszafejlődését, az ebből fakadó társadalmi problémákat.”⁹ Nem csak azért kell, mert az új kommunikációs technikák elherdálhatják az olvasásra fordítható időnket, elhülyíthetnek és így manipulálhatóvá válhatunk. Nem azért, mert ... és itt lásd a fenti első hat bekezdést; *hanem lásd, olvasd, ismerd fel, ismerd el a hetediket: kell az olvasás éve, mert olvasni jó.* Tehát: az olvasás éve mint rendezvény-sorozat, mint kampány erre akarja a figyelmet felhívni; *ehhez* ad ötleteket, módszereket; *ennek* érdekében mozgósítja az ebből élő termelő (nyomdák, kiadók, terjesztők, szállítók) és szolgáltató (iskolák, könyvtárak, szervezetek) intézményeket és családokat.

5. Mikor (when) legyen az olvasás éve?

Ez időközben eldőlt; beindult: a 2001. évi Könyvhétől, a 2002. évi Könyvhét végéig hirdette meg az Oktatási Minisztérium és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma az olvasás évét. Véleményem az, hogy a helyi akciónak, a kampáynak csak akkor van értelme, ha folytatja a millenniumi év szellemiségét, a jövőbe mutat, és felhívóan nagy durranás. Ezt csak jól szervezeten lehet elérni.

6. Melyiket (which) válasszuk az alternatívák közül?

„Az alternatíva azt jelenti, hogy megközelítési, megoldási lehetőségek, módok közül lehet és kell („vagy-vagy alapon”) választani. Olyan, egymástól minőségileg eltérő fejlesztési stratégiák kialakításáról van szó, amelyek alapján eldönthető, hogy az egyik vagy másik követése esetén milyen mértékben közelíthető meg (és megközelíthető-e) a kívánatos célrendszer...” „A mozgástér fogalma azt fejezi ki, hogy milyen határok között igaz egy-egy adott alternatíva. A mozgástér határainak átlépése után az alternatíva mint sajátos fejlesztési stratégia, és mint meghatározott minőség megszűnik. A mozgástérben egyrészt a fejlődés üteme, másrészt lényeges elemeinek szerkezete fejeződik ki.”¹⁰ Nem árt tehát, ha az idézett könyvben vázolt módszertant a mai viszonyok között, erre a konkrét programra értelmezzük. A helyi, intézményi szervezők ennek nyo-

⁸ Móricz Zsigmond: *Gyalogolni jó* (1927) = Árad a Bodrog. Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 1998. pp. 123–125.

⁹ lásd 5. jegyzet!

¹⁰ Káposztás Ferenc – Koncz Gábor – Monigl István: *A kulturális szféra tervezése.* Tankönyvkiadó, Budapest, 1984. p. 39. és 41.

⁶ Uralás: Mélységek fölött. Magyar írók novellái a vakságról, látókról és nem látókról. Noran, 2000. p. 210

⁷ Eric Fromm: *A szeretet művészete.* Több kiadásban megjelent.

mán – ha nem is könnyedén, de megnyugtatóan – választ kaphatnak a kinek, mit, mikor, melyiket kérdésre.

7. Hol (where) legyen az olvasás éve?

Magyarországon, ám – mint a felhívás és javaslatok is rögzítik – bevonva a határon túli érdekelt magyar szervezeteket, és kiterjesztve a programot a Kárpát-medence és (amennyire lehet) a világ, a diaszpóra magyarságára. Budapest szervezési központtal, ám delegálva a lehetőségeket és feladatokat megyei és kárpát-medencei regionális központokra, hogy elvileg minden házba, tanyára, őrbódéba eljusson a kampány üzenete. A településeken is célszerű a kistérségi koordináció, ill. ahol lehet a határmenti együttműködés.

8. Miből (what from) finanszírozzuk az olvasás évét?

A meghirdetés szerint egyrészt központi, állami pénzből

finanszírozzák a programot. Másrészt nagyon fontos a közvetlenül érdekelt termelő és szolgáltató vállalatok (vállalkozások, Bt-k, Kft-k, Rt-k), tehát nyomdai gépgyártók, a nyomdák, könyvkiadók, szállítók, reklámcégek forrásainak bevonása; harmadrészt a csatlakozó szponzorok, reklámozók (lásd Attenborough tanulmány!) pénzére, és végül a megyék, önkormányzatok, intézmények, nonprofit szervezetek erőforrásaira is célszerű számítani, ezeket mozgósítani. Mindezek összehangolásához gazda, koncepció, program és személyi felelős, szervező stáb kell, helyi és intézményi szinten is.

9. És végül a kilencedik kérdés: hogyan (how) szervezzük meg az olvasás évét?

Így!

